

Sa'diy SHEROZIY

GULISTON

Sa'diy Sheroziy

Guliston

Yoshlar nashriyot uyi
Toshkent – 2018

UO‘K821.512.133-32
KBK 84(50‘)
S 35

Sheroziy, Sa‘diy

Guliston: hikoyalar, o‘ylar, hajviyalar. /O‘. Hoshimov: – Toshkent: Yoshlar nashriyot uyi, 2018. –152 b

Sa‘diy Sheroziyning “Guliston” asari faqat fors adabiyotining emas, umumadabiyotning mulkidir. Ushbu asar 1634 yil-dayoq fransuz va boshqa tillarga tarjima qilingan edi. Mashhur adiblar Gyote, Gyugo va Pushkinlar o‘z davrida bu asardan qattiq ta’sirlanishgan.

Asar falsafiy – didaktik ruhda yozilgan bo‘lib, unda turli ko‘rinishdagi axloqiy masalalarga urg‘u beriladi. “Yomon bo‘lma, yolg‘on gapirma, birovga ozor yetkazma” kabi oddiy, biroq muhim haqiqatlar turfa hikoyatlar orqali badiiy aks ettirilgan.

UO‘K821.512.133-32
KBK 84(50‘)

ISBN 978-9943-5317-1-0

© Yoshlar nashriyot
uyi, 2018

GULISTON

Forschadan

*G'afur G'ulom,
Shoislom Shomuhamedov,
Rustam Komilov tarjimasi*

DEBOCHA

KITOBNING YOZILISH SABABI

Bir kun kechasi o'tgan kunlarimni eslab, behuda ketgan umrimga afsus-nadomatlar chekar, ko'nglim uyi toshini olmos yanglig' ko'z yoshlarim bilan teshar va o'z holatimga munosib tushadiringan ushbu baytlarni o'qir edim:

Har damda umrdan nafas o'tadi,
Bir qiyo boqquncha yitib ketadi!
Uyquda o'tganday o'tdi ellik yil,
Qolgan besh kun umr qayg'usin qilgil.
Ishni bitirmagan uyatda qolur,
Karvon nog'orasidan ortda qolur.
Yo'lovchining tonggi shirin uyqusi
Manzilga yetishga to'siq bo'lg'usi.
Kim bu yerga keldi, bir bino soldi,
O'zi jo'nab ketdi, o'zgaga qoldi.
Birovlar qilsa ham shuningdek havas,
Imorat bitmadi, bitmadi nafas.
Vafosiz dunyoga dil berma zinhor,
Hech kimga do'st bo'lmas charxi kajraftor.
O'ladi shubhasiz yaxshi ham yomon,
Baxtlidur yaxshi nom qoldirgan inson.
Tiriksan go'ringga gullar ekib qol,
Keyin qo'zg'almoqqa qolmagay majol.
Davron oftob-u, umr xuddi qor,
Tiriksan, mag'rurlik qilmagil zinhor.
Puling yo'q, bozorda nima qilasan,
Qo'rqaman sallangdan ajrab kelasan.

Kimki o‘z hosilin xom yeb tugatar,
Kuz kuni xirmondan mashoqlar terar.¹

Shunday xayollarga borib, o‘ylab ko‘rganimdan so‘ng,
oxirida pushaymon qilmaslik va kelgusida o‘z sha‘nimga
quyidagi baytni ep bilmaslik uchun xilvatga chekinishim,
do‘stlar suhbatini tark qilishim, siyna daftaridagi behuda
so‘zlardan qutulishim kerak, degan qarorga keldim.

Biror burchakda tilsiz, gung-u lol o‘tirguvchi odam
Tilin tiymoqni bilmovchi kishidan afzal-u ko‘rkam.

Shu vaqt bir mahallar g‘am kajavasida hamrohim,
hujramda dilxohim bo‘lgan do‘stlarimdan biri, eski odati
bo‘yicha, eshigimdan kirib keldi. U qanchalar hazil-mutoyi-
balar qilmasin va xandon tashlab kulmasin, men unga ja-
vob bermadim, ibodatdan bosh ko‘tarmadim. Shunda uning
ko‘ngli o‘ksidi, menga qarab dedi:

Bukun so‘zlamogga senda imkon bor,
Har qancha yaxshi so‘z topsang, aytib qol.
Ertaga ajalning elchisi kelgach,
Tiling qimirlashga topmagay majol.

Yaqin do‘stlarimdan biri unga voqeani tushuntirib,
dediki: «Sa‘diy qolgan umrini toat-ibodatda, xomushlik,
sukunatda kechirmogga azm va jazm etdi. Agar qurbing
yetssa, sen ham shunday qilmog‘ing maslahatdir».

¹ «Guliston»ning ko‘pgina qo‘lyozma nusxalari va toshbosma nashrlarida har bir she‘riy parchaning ustiga «misra», yo «bayt», yo «masnaviy», yo «qit‘a» deb yozilgan. Lekin «Guliston»ning ilmiy-tanqidiy matnini tayyorlagan Ozarbayjon olimi Rustam Aliyevning aniqlashicha, she‘riy parchalar ustidagi bu nomlar keyingi asrlarda noshirlar tomonidan qo‘yilgan ekan (*R.Komilov*).

Do‘stim javobida dedi:

«Xudoning azimligi va oramizdagi do‘stlikning qadimiyligiga qasamki, agar u men bilan avvaldagi yangilig‘ muomalada bo‘lmasa, uni tashlab ketolmayman, nafas olmayman, tashqariga yo‘l solmayman. Chunki do‘stni ranjitgan nodon, ammo qasamni buzmoq osondir. Ichgan qasamining gunohini osongina bartaraf eta oladi, biroq uning tanlagan yo‘li nodurustdir. Oqillar nazdida Alining qilichi g‘ilofida va Sa‘diyning tili komida, harakatsiz turmog‘i mantiqdan xorijdir».

Og‘iz ichida til nedur, ey oqil
Hunar xazinasin kalitidur u.
Eshik yopiq ekan bilib bo‘lmagay
U yerda nima bor, munchoqmi, inju.

Agarchi bilimdonlar huzurida jim turish
Odobdur, ammo payti kelganida so‘zlab qol.
Ikki hol aqlsizlik: gap kelganda gapirmay,
Zarur chog‘da jim turmay, bo‘lib ketish so‘zamol.

Xulosai kalom, u bilan so‘zlashmaslikning ilojini topa olmadim, shunday odam suhbatidan yuz o‘girishni muruvvatdan deb bilmadim, zeroki, u mening samimiy o‘rtog‘im, sadoqatli do‘stim edi.

Biror kishi bilan qilur bo‘lsang jang,
Boplab tushirginki holi bo‘lsin tang.

Zarurat yuzasidan gaplashmoqqa boshladik-da, shavq-u zavqqa to‘lgan holda sayr etgali shahar tashqarisiga chiqdik. Fasli navbahor, qahraton sovuqning kuchi ketgan, gul-u chechaklar davroni yetgan edi.

Daraxtlar ustida yashil ko‘ylagi
Bayramda baxtlilar kiyganday yangi.

Jaloliy oy-Urd-behisht avvali –
Bulbullar sayraydi gul butog‘ida:
Qizil gul bargida injuday shabnam
Ter kabi g‘azabli yor yonog‘ida.

Do‘stlarimizdan birining bog‘ida tunab qolishga to‘g‘ri keldi. Bu juda ajoyib bir joy bo‘lib, g‘oyatda safobaxsh, dilrabo, daraxtlari bir-biriga ayqashib ketgan, yeriga rangorang shisha parchalari to‘shalganga o‘xshar, tepadan osilib turgan uzum boshlari esa, Surayyo yulduzlar turkumini eslatardi:

Irmoqlar shildiroq, jannatday bog‘lar,
Qushlarning sayrashi mukammal, mavzun.
O‘r-u qir lolalar bilan rangorang,
Mevali daraxtlar ajib gunogun.

Daraxtdan quyiga tushgan ko‘lanka
Yerlarni gilamday bezar bus-butun.

Erta tongda, shaharga qaytmoq fikri bog‘da qolmoq orzuidan g‘olib kelgan mahalda, do‘stim etagini atirgul, rayhon, sunbul, nozbo‘ va boshqa gullar bilan to‘ldirib, yo‘lga chiqmoq taraddudida ekanini ko‘rdim. Unga dedim: «O‘zingdan maxfiy emaski, gulning baqosi va gulistonning vafosi yo‘qdir. Donishmandlar: «Har nimarsaki, bevafo dir – muhabbat qo‘yishga noravodur!» deb juda to‘g‘ri aytganlar. Do‘stim dedi: «Xo‘sh, u holda tadbir nimadir?» Men unga javob berib dedimki: «Mutolaa qilganlarga safo, tinglaganlarga shifo baxsh etadigan «Guliston» nomli kitob yozishim mumkin,

uning yaproqlariga kuz faslining shafqatsiz qo‘li yetmaydi va zamona o‘zgarishlari uning xurram bahorini hazin kuzga aylantira olmaydi».

Har nechuk gul dilingni qilmas chog‘,
«Guliston»imdan ol biror yaprog‘.
Gul zamoni besh, olti kundur bas,
Bu «Guliston» hamisha pok nafas.

Shu so‘zlar og‘zimdan chiqar-chiqmas do‘stim etagi-dagi gullarni yerga to‘kib, mening etagimga yopishdi-da, xitob qildi: «Karam sohibi bo‘lgan odam va‘da berdimi, va‘dasiga vafo qilmog‘i lozim!» O‘sha kunning o‘zidayoq kitobning notiq-larga fasohat, adiblarga mahorat baxsh etadigan «Muomala va suhbat qoidalari» deb atalmish dastlabki ikki fasli bitdi. Qisqasi, gulistonda gullar tugamay hamon, bitib tayyor bo‘ldi «Guliston»...

* * *

...To shoh saltanatining tiragi, hukumat ishlarining kengashchisi, faqirlarning panohi, musofirlarning takyagohi, ulamolarning murabbiysi, taqvodorlarning do‘sti, fors xalqining iftixori, saltanatning quvvati, saralangan arkoni davlatning raisi, din-u dunyoning sha‘n-u shavkati, sultonlar-u podshohlarning tayanchi, olamdagi eng buyuk odamlarning tillarida doston bo‘lgan, barcha fazilat-larni o‘zida mujassamlashtirgan olim, odil va g‘olib Abu Bakr ibn Abu Nasr (Olloh uning umrini uzun, martabasini baland, qalbini keng, ezgu ishlariga beradigan mukofotini farovon aylasin) ning tabarruk iltifoti ziynati bilan bezanmagunicha fikrimning kelinchagi ko‘rksizlikdan xalos bo‘lib, kasbi husn yetmaydi, xijolatdan bosh ko‘tarib, umidsizlik nazarini yerdan olmaydi va donishmandlar davrasida porlamaydi...

Tangri iltifoti menga bo'lsa yor,
Kitobni bezasa naqshi arjangiy.
Umidim shudurki, tortmayin malol,
«Guliston» o'qigan chekmas diltangiy.
Xususan kitobim tojin bezatsa
Muborak zot ismi – Sa'd bin Zangi.
Kimga ko'lka solsa, qilsa inoyat,
Dushmani do'st bo'lur, gunohi toat.

Uning barcha qullari va mulozimlariga ma'lum bir vazifa topshirilgandir. Ulardan qay biridir zimmasidagi mazkur vazifani ado etishda beparvolikka yo'l qo'ysa yoxud kamhafsasalik qilsa javobgar bo'ladi, koyish eshitadi...

Darveshlar toifasi esa, buyuklarning ne'matlariga shukur qilib, ularni duoda yod etadilar. Bu ishni oshkora qilishdan ko'ra yashirincha qilmoq yanada muvofiqroqdir, zeroki, birinchisi, ya'ni oshkora shukur etib, duoda bo'lmoq xushomadga yaqindir, ikkinchisi, ya'ni yashirincha hamd-u sano o'qib, duoda bo'lmoq takallufdan yiroq-u ijobatga yaqin bo'ladi:

Zamonaning onasi senday o'g'il ko'rarkan,
Quvonchidan tiklandi ko'kning bukri qomati.
Kuyning egiligi chun bir bandani ilg'amang,
Jahonlar yaratguchi Tangrining chin hikmati.
Kimki ezgu nom bilan abadiy davlat topar
O'lsa ham yaxshilik-la esga olingay oti.
Fazilat egalari maqtasin, maqtamasin,
Go'zal qizga kerakmas pardozchining xizmati.

Saroy xizmatini tark etib, go'shanishin bo'lmog'imning sababi quyidagichadir: hind faylasuflaridan bir guruhi bir joyga yig'ilib, Buzurjmehrning fazilatlaridan bahs etadilar, oxirida uning shoshilmay, salmoqlanib gapirib, tinglovchilarni mahtal qilib qo'yishidan

Bu tanishuv parchasidir. Asarning to'liq versiyasi
<https://kitobxon.com/uz/asar/3525> saytida.

Бу танишув парчасидир. Асарнинг тўлиқ версияси
<https://kitobxon.com/uz/asar/3525> сайтида.

Это был ознакомительный отрывок. Полную версию
можно найти на сайте
<https://kitobxon.com/ru/asar/3525>